

Contribuția pr. prof. dr. Ștefan Lupșa la clarificarea problemei primatului papal în primele trei veacuri creștine

Între personalitățile marcante ale istoriografiei Bisericii Ortodoxe Române se înscrie la loc de frunte și pr. prof dr. Ștefan Lupșa, originar din satul Miersig, județul Bihor. „Pătruns de un spirit înnoitor, om de înaltă cultură întrecută doar de bunătate și blândețe rareori întâlnite, prof. Ștefan Lupșa a rămas în conștiința contemporanilor ca slujitor evlavios la altar, dascăl erudit la catedra de istorie bisericească a mai multor Academii de Teologie din Transilvania și cercetător pasionat al arhivelor din țară și străinătate. Era preocupat de scoaterea la lumină a mărturiilor istorice îngropate în arhive, privitoare la trecutul glorios al poporului român și a Bisericii sale dreptmăritoare, domeniu în care a depus o muncă titanică, adeseori cu primejduirea sănătății.”[1]

După absolvirea liceului beneficiază de o bursă de studiu din partea Episcopiei Ortodoxe Române Oradea pentru a studia teologia la Facultatea de Teologie din Cernăuți[2], unde își ia licența în 1926 cu teza „Ființa religiei determinată în mod empiric”[3]. În paralel cu cursurile de teologie va urma trei ani de zile și cursurile Facultății de Filozofie. La 7 martie 1929, își ia doctoratul în teologie cu teza „Catolicismul și românii din Ardeal și Ungaria până la anul 1556”, publicată în revista *Candela* a Facultății de Teologie din Cernăuți[4].

În toamna anului 1926 a fost numit profesor suplinitor la catedra de Istoria bisericească de la Academia Teologică din Oradea „impunându-se încă din primele luni de activitate ca un dascăl de vocație, temeinic pregătit profesional, beneficiind și de o memorie aparte, ceea ce pentru un istoric nu este un lucru de puțină însemnătate”[5].

Fiind un bun cunoscător al limbilor clasice și moderne, în perioada aprilie-septembrie 1929 va fi trimis la Viena pentru audierea unor cursuri de istorie bisericească la Facultățile de Teologie catolică și protestantă și pentru a cerceta Arhivele de stat[6], de unde s-a reîntors cu un însemnat număr de copii de pe

documentele găsite acolo privind istoria românilor, pe care ulterior le va valorifica în bogata sa activitate.

În cadrul Academiei din Oradea a activat 20 de ani, predând pe lângă Istoria Bisericii Române și Istoria bisericească universală și alte discipline teologice ca: Patrologia (1926-1927; 1932-1940 și 1941-1946), Introducere în teologie (1926-1927; 1933-1935 și 1936-1937), Limba ebraică și Exegeza Vechiului Testament (1930-1931), Ermineutica biblică (1926-1927 și 1936-1937), Teologia Fundamentală (1933-1934), Psihologia și Logica (1935-1936)[7], desăvârșindu-și în acest fel cunoștințele, stăpânind aproape toate disciplinele teologice.

La 1 iulie 1939 a fost numit rector al Academiei din Oradea, funcție pe care a ocupat-o până la 1 noiembrie 1942 (cu excepția anului școlar 1940-1941). În paralel cu activitatea de la catedră a ocupat la Oradea și câteva funcții onorifice și administrative: greșier al Consistoriului spiritual eparhial (1 mai 1934 - 1 mai 1937), consilier eparhial în secția bisericească (31 mai 1937-3 mai 1942), (membru în Adunarea eparhială din 2 mai 1940). La 15 noiembrie 1935 a fost ales membru corespondent în secția istorică a „Astrei”[8] .

Dictatul de la Viena a întrerupt în 1940 activitatea Academiei din Oradea, cursurile ei fiind suspendate în anul universitar 1940-1941, iar prof. Ștefan Lupșa, detașat la Academia Teologică din Arad. În 1942 Academia din Oradea își va deschide cursurile la Timișoara, funcționând aici până în 1948 când va fi desființată de regimul comunist. Profesorul Lupșa a activat ca profesor și aici până în 1946, continuând să scrie și să publice o serie de articole și lucrări importante.

De la 1 aprilie 1946 va funcționa ca profesor la catedra de Istoria Bisericii Române și Artă Creștină, de la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu unde a fost chemat și numit de către mitropolitul Nicolae Bălan[9]. Și aici, la Sibiu, se va dedica cercetării istorice, continuând în același timp să publice alte articole și studii de mare importanță pentru istoriografia bisericii noastre, în special a celei din Transilvania.

În anul 1952, profesorului Ștefan Lupșa i se face o mare nedreptate. După ce activase 26 de ani ca profesor de Istoria Bisericii Române, în acest an i se ia această catedră și este trecut pe postul de lector de limbă greacă iar materia la care era specialist a fost încredințată prof. dr. Sofron Vlad, viitorul rector al

Institutului.

Această măsură abuzivă îndreptată împotriva sa l-a afectat atât de mult „încât nu s-a mai putut reechilibra în urma ei”[10], trăind tot restul vieții cu durerea că i s-a făcut o mare nedreptate. Dar șirul nedreptăților ce i s-au făcut nu s-a oprit aici: sub pretextul promovării, în 1955, este trecut de pe postul de lector de limbă greacă pe cel de duhovnic-conferențiar, iar în 1958 este înlăturat definitiv din Institut, încredințându-i-se câteva funcții neînsemnate în cadrul Consiliului Arhiepiscopesc Sibiu[11]. A ocupat aceste funcții până în 1963, când este numit paroh în satul Jidvei.

La 26 iulie 1964 a trecut la cele veșnice în urma unei grele și lungi suferințe, fiind înmormântat în cimitirul orașului Sibiu[12].

Cercetările sale istorice au scos la lumină adevăruri necunoscute deplin sau chiar deloc până la acea dată despre viața bisericească a românilor din Ardeal și Ungaria.

Deși avea un stil grăbit, uneori încărcat cu prea multe date istorice, multe din operele sale au rămas nedepășite, fiind folosite și astăzi. Lupșa a fost omul cu „răbdare de înger”, care a cercetat înainte de a scrie ceva toate documentele posibile în legătură cu subiectul pe care dorea să-l trateze. El n-a scris nimic fără ca să aibă la bază un document autentic, uneori chiar inedit. N-a făcut afirmații gratuite și nici n-a căutat să apere Biserica neamului denigrând pe celelalte. A apărut însă cu fermitate Ortodoxia pe baza documentelor culese din Arhivele din Viena, Cancelaria Aulică a Transilvaniei, Arhivele Statului din Sibiu, Arhiva Episcopiei Latine din Oradea, Arhiva Mitropoliei din Carloviț, Arhiva Episcopiei Aradului, Procesele Verbale ale Consistoriului din Oradea, etc.

Ștefan Lupșa aduce importante contribuții privind răspândirea catolicismului pe teritoriul patriei noastre de astăzi precum și asupra relațiilor dintre ortodocși și catolici, scoțând în relief prozelitismul și mijloacele prin care papii de la Roma încercau să impună catolicismul printre români.

Ștefan Lupșa fundamentează adevărul istoric despre Mitropolia Ardealului, arătând că este continuatoarea celei de la Severin, care și-a mutat sediul în Ardeal la Alba-Iulia.

Aduce contribuții importante și foarte documentate privitoare la unirea din 1698-

1701, precum și a vieții bisericești a românilor ortodocși din Banat și Bihor, încât, dacă cineva ar încerca astăzi să studieze trecutul istoric al acestor evenimente, nu ar putea face abstracție de cercetările sale.

A fost un neobosit cercetător, întreaga sa operă fiind pătrunsă de un spirit critic ascuțit și de o fundamentare bibliografică solidă, preocupându-se toată viața numai de descoperirea adevărului și de scoaterea lui la iveală, spunând totdeauna lucrurilor pe nume.

Contribuția lui la dezvoltarea istoriografiei românești este importantă nu numai prin faptul că a scris și publicat nenumărate studii și articole, ci și prin aceea că de la el ne-a rămas un mare număr de copii de pe documente autentice privitoare la viața politico-religioasă a românilor, în special a celor din Ardeal, din arhivele cercetate de el, la care se mai adaugă peste 2000 de cărți și reviste, majoritatea cu conținut istoric, în diferite limbi, valorificate cu măiestrie de renumitul pr. prof. dr. academician Mircea Păcuraru în vasta sa operă istorică.

Problema primatului papal pe baza scierilor din primele trei veacuri creștine a fost amplu documentată de preotul și profesorul bihorean Ștefan Lupșa în studiul intitulat „Primatul Sfântului apostol Petru în literatura primelor trei veacuri creștine”, publicat în revista teologică *Mitropolia Moldovei*, Iași, XVIII (1942), nr. 12, pp. 635-722 (și în extras Iași, Editura secției culturale a Mitropoliei Moldovei, 1943, 90 p.)

În introducerea acestei lucrări autorul expune pe scurt doctrina „bisericii romano-catolice” despre primatul petrin, care se bazează în susținerea acestei teorii pe textele de la Matei 16. 16-19

Răspunzând Simon Petru a zis: Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu. Iar Iisus, răspunzând, i-a zis: Fericit ești Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sânge ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri. Și Eu îți zic ție, că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui. Și îți voi da cheile împărăției cerurilor și orice vei lega pe pământ va fi legat și în ceruri, și orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat și în ceruri”

și Ioan 21. 15-17

Deci după ce au prânzit, a zis Iisus lui Simon-Petru: Simone, fiul lui Iona, Mă iubești tu mai mult decât aceștia? El I-a răspuns: Da, Doamne, Tu știi că Te iubesc. Zis-a lui: Paște mieluseii Mei. Iisus i-a zis iarăși, a doua oară: Simone, fiul lui Iona, Mă iubești? El I-a zis: Da, Doamne, Tu știi că Te iubesc. Zis-a Iisus lui: Păștorește oile Mele. Iisus i-a zis a treia oară: Simone, fiul lui Iona, Mă iubești? Petru s-a întristat, că i-a zis a treia oară: Mă iubești? și I-a zis: Doamne, Tu știi toate. Tu știi că Te iubesc. Iisus i-a zis: Paște oile Mele ,

învățând că Petru a primit jurisdicție peste toți ceilalți apostoli și că a fost primul episcop al Romei.

În capitolul I al secțiunii I, autorul arată că în nicio operă a părinților apostolici sau postapostolici nu se vorbește despre „primatul” Sfântului Apostol Petru.

Din *Învățătura celor 12 apostoli* sau *Didahia* rezultă egalitatea tuturor apostolilor, ei formând autoritatea imediat următoare după Mântuitorul Iisus Hristos în Biserică. În întreg cuprinsul *Didahiei* nu este amintit numele Sfântului Apostol Petru cu atât mai puțin să se vorbească despre „papismul petrin”. Părinții apostolici scot în evidență în lucrările lor egalitatea tuturor sfinților apostoli, atât în ceea ce privește puterea harică, cât și drepturile bisericești, fără să amintească câtuși de puțin de „instanța intermediară a papalității petrine”[13].

Sfântul Clement Romanul, în *Epistola către Corinteni*, face un scurt istoric al ierarhiei Bisericii creștine, menționându-i toate treptele ierarhice fără să amintească însă despre existența oficiului papal în ierarhia Bisericii, accentuând că după Hristos în ordine ierarhică urmează apostolii care sunt egali între ei.

Sfântul Ignatie al Antiohiei, Papia și Sfântul Policarp al Smirnei consideră pe Petru egal cu toți ceilalți apostoli. Nici chiar apocrifele Noului Testament nu fac referire la papismul petrin.

În capitolul II, părintele Lupșa arată poziția apologeților față de papismul petrin.

Sfântul Iustin Martirul și Filosoful numește pe Petru în lucrările sale „unul dintre învățăcei, unul dintre apostoli”[14], iar Tațian, elevul lui, interpretează textul de la Matei 16,18 în sensul că Petru este piatra, adăugând că Petru este și ceea ce nu vor birui porțile iadului.

Sfântul Irineu al Lionului laudă mărturisirea lui Petru de la Matei 16.16, dar când

vorbește despre temelia Bisericii odată spune că este Sfântul Duh, altădată că este o piatră (Hristos) cu 12 stâlpi (apostolii), însă nicăieri nu spune că ar fi Petru. Prin faptul că Irineu nu vorbește niciodată despre versetele 18 și 19 de la Matei cap. 16 deducem că pentru creștinii primelor veacuri erau fără însemnătatea papistă care li se dă astăzi.

Sfântul Clement Alexandrinul, în lucrarea *Schițe*, aduce unele informații despre Sfântul Iacov, fratele Domnului, dar și despre Petru, arătând că, deși apostolii au fost prețuiți de Domnul, au renunțat la scaunul de episcopi ai Ierusalimului în favoarea lui „Iacov cel Drept”. Prin aceasta, Clement arată, în mod indirect, că **de vreme ce Sfântul Petru era apostol nu putea fi și episcop, care era un grad inferior celui de apostol.**

În lucrarea *Stromate*, Sfântul Clement precizează egalitatea tuturor apostolilor prin cuvintele: „Apostolii, revendicându-și întâietate, Iisus Hristos le dădu porunca egalității zicând: Trebuie să deveniți copii.”[15]. În ceea ce privește pretenția papalității la funcția de căpetenie a întregii Biserici, Clement răspunde acestei probleme astfel: „Dacă avem un Dumnezeu, unul avem și pedagog,... o Biserică..., iar dacă, precum zice Scriptura, unul e Învățătorul în ceruri (Mt.23.8), cei de pe pământ toți se vor numi învățăcei” și „Atunci devenim preoți, dacă suntem Biserica, primindu-l adică pe Hristos de cap”[16].

În ceea ce privește textul de la Matei 16,16, Clement îl interpretează astfel: „Amândouă, temelie și clădire, sunt Hristos prin care e începutul și sfârșitul”[17].

Concluziile ce se desprind din secțiunea I sunt că **în perioada primelor două secole creștine teoriile papismului petrin sunt complet necunoscute.** Sfântul Petru este prezentat de către toți sfinții părinți numai ca unul dintre apostoli sau cel mult întâiul între ei. Oficiile puterii și ale ierarhiei bisericești sunt prezentate în totalitate în ordinea ivirii lor, fără să fie menționat undeva oficiul papalității.

În capitolul I al secțiunii a II-a, autorul tratează cuprinsul pseudoclementinelor, o colecție de scrieri apărute în secolul al II-lea, arătând că acestea au avut o influență deosebită asupra lui Tertulian, care a pus într-o oarecare măsură bazele papismului petrin, și asupra papei Ștefan I, cel care a vrut să profite pentru prima dată de această teorie.

În baza capitolului XVI din *Epistola lui Clement*, unde Petru îl sfătuiește pe acesta

„Fiecăruia spre ajutor să-i stai în frunte ca unul care ești însărcinat cu grija tuturor”[18], au pretins papii de la Roma jurisdicție universală pentru scaunul de la Roma. Însă expresia *tutoror* se referă la toate stările în care se împărțeau credincioșii din sânul comunității romane”[19], după cum rezultă din context.

Într-o altă lucrare apocrifă, *Faptele lui Petru*, se vorbește despre „fratele Petru”, de unde deducem că Petru nu avea o condiție superioară celorlalți apostoli, acest lucru rezultând și din alte apocrife.

În capitolul II este prezentată poziția lui Ipolit și a lui Tertulian referitoare la papismul petrin. Ipolit mărturisește egalitatea tuturor apostolilor arătând că pe cei 12 se întemeiază Biserica. Alunecarea lui Tertulian spre erezia papală se face prin falsificarea textului de la Matei 16.19, traducând în loc de „îți voi da cheile împărăției” cu „ți-am dat cheile împărăției” afirmând prin aceasta că numai Petru a primit puterea de a lega și dezlega. Despre acest lucru scrie Lupșa că este „abuz și mistificare”[20]. Astfel, „s-a mai găsit un eretic, alături de autorul pseudo-clementinelor, ca să pregătească drumul ereziei papiste”[21].

În capitolul III, Lupșa prezintă concepțiile Sfântului Ciprian, Ștefan și Firmilian referitoare la supremația lui Petru.

Influențat de Tertulian, al cărui ucenic a fost, Sfântul Ciprian credea că la Matei 16,18-19 nu numai că i s-au promis lui Petru „cheile împărățiilor cerurilor” ci chiar i s-au dat în acel moment, lansând astfel falsele teorii că Petru a fost ales de Domnul ca simbol al unității episcopatului și a Bisericii și că a deținut pentru un timp singur puterea bisericească, mai exact până la Înviere, când au primit-o și ceilalți apostoli. Autorul face apoi o analiză amănunțită a expresiilor cipriene *principalis, Petri cathedram* și *unitas sarcedotalis*, pentru a demonstra că Sfântul Ciprian susținea primatul roman. Teoriile greșite ale Sfântului Ciprian au avut ca efect susținerea și pretenția papilor de la Roma asupra primatului petrin.

De la Sfântul Ciprian ne-a rămas în traducere bizantină un răspuns al Mitropolitului Firmilian al Cezareei Capadociei referitor la intențiile papiste ale episcopului Romei Ștefan I. În această epistolă Firmilian combate pretențiile papei Ștefan referitoare la primatul papal, neadmitând posibilitatea existenței unui vicar care să asigure unitatea Bisericii.

Din răspunsurile pe care le dă Firmilian pretențiilor papiste ale lui Ștefan I deducem că acesta este cel dintâi susținător al papismului roman cu argumente

petrine.

În ultimul capitol al lucrării, autorul prezintă păreriile lui Origen și ale ucenicului acestuia Victorin referitoare la primatul papal. După ce arată că Origen „a realizat minunea de-a întruni în scrisul său cele mai mari contradicții”[22], stând și la baza a două erezii hristologice, monofozismul și nestorianismul, Lupșa prezintă părerea acestuia în legătură cu citatul de la Matei 16,18-19 ca fiind ortodoxă, dar în interpretarea textului de la Matei 18,18 Origen se contrazice, afirmând că Petru trebuia să aibă ceva special în plus față de ceilalți.

Adevărata învățătură ortodoxă cu referire la așa-zisul primat papal o exprimă episcopul Victorin, fost elev al lui Origen, care afirmă, în comentariul său la Apocalipsă, că **piatra de temelie a Bisericii este Hristos, de la care și prin care se întemeiază Biserica, iar cei 12 apostoli, inclusiv Petru, sunt porțile cetății mistice, care este Biserica.**

Note:

[1] Pr. prof. dr. Nicolae Neaga, Un bihorean de mare prestigiu: pr. prof. dr. Ștefan Lupșa în „Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic”, Oradea, 1984, p. 96

[2] Pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, O marcantă personalitate a istoriografiei române contemporane: Pr. prof. dr. Ștefan Lupșa de la Academia teologică din Oradea în „Academia teologică ortodoxă română Oradea, 70 de ani de la înființare”, Oradea, 1995, p. 60

[3] Pr. prof. dr. Mircea Păcuraru, Preotul profesor dr. Ștefan Lupșa în „Studii Teologice”, 1995, nr. 1-2, p. 134

[4] Ibidem

[5] Pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, *op. cit.*, p. 60

[6] Pr. prof. dr. Mircea Păcuraru, Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu 1786-1986, Sibiu, 1987, p. 345

[7] Pr. prof. dr. Mircea Păcuraru, Preotul profesor dr. Ștefan Lupșa..., p. 134

[8] *Idem*, p. 135

[9] Pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, *op. cit.*, p. 62

[10] *Ibidem*

[11] *Idem*, p. 63

[12] Pr. prof. dr. Mircea Păcuraru, Preotul profesor dr. Ștefan Lupșa..., p. 135

[13] Ștefan Lupșa, *Primatul Sfântului Apostol Petru în literatura primelor trei veacuri*, Iași, 1943, p. 11.

[14] *Idem*, p. 13-15

[15] Vladimir Guetté, *Papalitatea eretică*, apud. Ștefan Lupșa, *Primatul...*, p. 28

[16] *Pedagogul*, I, 5 I, M.G. 7, 260 și 269 - 72, apud. Ștefan Lupșa, *Primatul. ...*, p. 28-29

[17] *Stromate*, VII, 10, 55, citat la H. Koch: *Cathedra Petri*, Giesseri, 1893, p. 37, apud. Ștefan Lupșa, *Primatul.. ..*, p. 29

[18] Friederich, *Zur altesten Gesch das Primates*, Bonn, 1879, p. 192, p. 170, apud. Ștefan Lupșa, *Primatul...*, p. 37

[19] Ștefan Lupșa, *Primatul...*, p. 37

[20] *Idem*, p. 50.

[21] *Idem*, p. 52.

[22] *Idem*, p. 77.